

“In ons onderwijs leeft nog altijd de mythe dat wie slim is, er wel op eigen kracht komt”

Terwijl de sterkste leerlingen zich vaak in stilte moeten bezighouden, verliest het Vlaamse onderwijs in sneltempo zijn toppers. Waar liep het mis met de sterkste leerlingen, en hoe kan het beter?

De slimste van de klas

Waar zijn de slimste leerlingen gebieven? Terwijl we aandacht hebben voor wie de lat niet haalt, daalt het aantal toppersleerders in ons onderwijs. Krijgen de sterkste leerlingen genoeg kans, of blijven ze op hun honger zitten? In de reeks 'De slimste van de klas' onderzoekt De Standaard waarom de top smaller wordt en wat scholen daaraan kunnen doen.

Wie zou de 7-jarige Kevin De Bruyne aanraden om zeker niet te veel te trainen, zodat hij niet te ver voorloopt op zijn vriendjes? Of de 14-jarige Nafi Thiam naar het zwembad duwen, omdat er daar nog progressie gemaakt kan worden?

Wie de parallel trek tussen school en sport, ziet hoe gek ons aanpak van slimme leerlingen is, zegt Tessa Kieboom van Kieboom. Als autoriteit in Vlaanderen begeleidt zij de afgelopen twintig jaar al meer dan 20.000 leerlingen met een groter leervermogen dan hun klasgenoten. “Nog steeds kom ik op lezingen leerkrachten tegen die beweren dat ze nog nooit een cognitief sterk kind zijn tegengekomen. Dat kan dus niet.”

Ook Michèle Dewulf, expert hoogbegaafdheid aan de hogeschool PXL, vindt dat we sterke leerlingen meer moeten zien als sporters. “Niet alleen benadrukken dat ze nooit zover geraakt zouden zijn zonder veel hulp. Maar in ons onderwijs leeft nog altijd de mythe dat wie slim is, er wel op eigen kracht komt. Met die sportblijf op, gaan we op zoek naar waar het fout is gegaan met de toppers in de klas.

1 Toon ambitie

Hoewel er de voorbije decennia meer aandacht kwam voor zorg

en begeleiding, blijkt uit internationaal onderzoek dat de hele klas, en in het bijzonder de slimsten, almaar slechter zijn gaan presteren. Professor cognitieve psychologie Wouter Deyck (UGent) vat het probleem samen in één woord: ambitie. “We vinden een 6 op 10 goed genoeg, leerlingen hoeven geen 9 te halen. Er heerst een mentaliteit van lage verwachtingen, en uitblinken wordt niet meer gewaardeerd.” Het is ook de eerste verklaring die Katrijn Denies, onderzoeker onderwijsdoelstellingen aan de KU Leuven, geeft. “Ticht goed zijn maakt je niet noodzakelijk populair. Het is de beruchte ‘zegjescultuur’: goed genoeg is ook dat.” In internationale bevestigingen hangt Vlaanderen helemaal onderaan qua prestatieindicatie, zowel bij leerlingen als bij leerkrachten. Op de stelling “ik wil goede punten op de meeste of alle vakken” antwoorden oergens 19 wereldwijd zo weinig leerlingen bevestigend als in Vlaanderen.

2 Detecteer talent

Zo gaat er in Vlaanderen heel wat cognitief potentieel verloren, toont het onderzoek van Karine Verschuren (KU Leuven). Ze benadrukt dat veel talenten niet of te laat gezien worden. Hoehane zou een leerkracht veel van hen wel moeten herkennen, zegt ze. “Het zijn leerlingen met een laag niveau van algemene kennis, die snel kunnen denken, sneller leren, beter kunnen denken en abstract kunnen denken.”

Dat talent zit trouwens lang niet alleen in de traditionele humaniora-richtingen, zegt Ignace Rybeul uit het Irgus Sint-Jozef Humaniora. “We vreesden dat ze nog nooit een cognitief sterk kind zijn tegengekomen. Dat kan dus niet.” Ook Michèle Dewulf, expert hoogbegaafdheid aan de hogeschool PXL, vindt dat we sterke leerlingen meer moeten zien als sporters. “Niet alleen benadrukken dat ze nooit zover geraakt zouden zijn zonder veel hulp. Maar in ons onderwijs leeft nog altijd de mythe dat wie slim is, er wel op eigen kracht komt. Met die sportblijf op, gaan we op zoek naar waar het fout is gegaan met de toppers in de klas.

Signaleren begint al in de kleuterklas, benadrukt Kieboom. “Maar daar blijft het heel moeilijk om het thema op tafel te krijgen. ‘Weer een die denkt dat ze een wonder op de wereld heeft gezeet’, is vaak de reactie. Vaak is de houding: we zullen het wel bekijken. Maar dat begint op elk echelon opnieuw. Ouders worden daar heel misleid.”

3 Daag elke leerling uit

“We hebben ons onderwijs sinds de jaren 90 georganiseerd rond remediering”, zegt Deyck. “De focus lag op gelijke onderwijskansen. In de praktijk betekende dat vooral voorkomen dat kwetsbare leerlingen uitvallen.” Die focus op zorg was volgens Deyck broodnodig, maar heeft er tegelijk toe geleid dat er weinig ruimte overbleef om een vroege aanpak voor sterke leerlingen uit te werken.

Dat is niet bewust gebeurd, zegt Tim Surma van het Expertisecentrum Onderwijs en Leren van de Thomas More Hogeschool. “Het aantal kinderen dat individuele hulp nodig heeft, is in vijf jaar verdubbeld. De derde tendens is om de leerlingen met de urgentste nood te helpen. De sterke kinderen zouden er sowieso wel komen.” Surma neemt de leerkrachten weinig kwalijk. “Kies je voor de leerling die de taak nog niet kan, of die absoluut nodig heeft om verder te kunnen?”

Op de stelling “ik wil goede punten op de meeste of alle vakken” antwoorden nergens ter wereld zo weinig leerlingen bevestigend als in Vlaanderen

Of voor de kleine die alle planeten van voor naar achter kent? Een leerkracht heeft ook maar beperkte tijd.”

De moeilijkheid ligt dus in kansen creëren voor elke groep. “De kangoeroeklasse is een van de positiefste manieren om dat te doen”, denkt Kieboom. Daarbij worden sterke leerlingen een paar uur per week uit de klas gehaald. “Al is het steeds de vraag of dat een professionele manier gebeurt, of begeleidingstherapie is.” Met kangoeroeklassen is het zoals met termen als ‘het zware school’: “Het staat vooral seel op de website.”

4 Zet sterke coaches in

Een naar het zeede middelbaar, in de klas met acht uur wiskunde. “Het is de laatste jaren echt opvallend dat de cognitief sterke leerlingen pas daar op hun grenzen botsen”, zegt leraar Bieke Van Deyck uit KS Diest. “Pas dan ervaren ze dat ze niet meer hoog scoren door hun cursus gewoon vluchtig te bekijken in plaats van echt oefeningen te maken.” En dus ziet ze haar taak veranderen. “In het zeede moeten ze nog leren studeren, en ben ik veel bezig met leren leren.”

Lang dacht ze dat er nu meer sterke leerlingen zijn dan vroeger.

Maar dat is natuurlijk niet het geval. Ze ervaren nu gewoon vaker problemen. “Sterke leerkrachten zijn voor haar een must. “De lat wordt lager gelegd, waardoor nog meer cognitief sterke leerlingen te lang op hun laurelen kunnen rusten en te weinig uitgedaagd en geprikkeld worden. Dat is zonde voor onze toppersleerders.”

Behalve sterke leerkrachten zijn er ook specifiek getrainde leerkrachten nodig, zegt Kieboom. “Vaak zijn die leerkrachten met een groot hart voor de kinderen die zich er zelf in willen verdiepen. Maar veel hangt af van de organisatorische omstandigheden, het zorgteam en de directie.”

Ook een recent standpunt van de Koninklijke Academie van Bel-

gi waarschuwde dat de ondersteuning van sterke leerlingen te vaak afhangt van individuele leerkrachten of tijdelijke initiatieven. “Daardoor blijft er een kloof bestaan tussen potentieel en realiteit, met allerlei mogelijke negatieve neveneffecten, zoals psychologische en/of fysieke klachten, onderpresteren, demotivatie, spijbelen en schooluitval.”

5 Voorzie in sterke opleidingen

“Ik heb momenteel drie interims nodig, maar er is niemand te vinden die enige kennis heeft rond cognitief sterke leerlingen.” Bebekka Buyse, directeur van De Klimoren in Jabbeke, smeekt het hoger onderwijs om meer aandacht voor cognitief sterke leerlingen op school. “Het gebrek aan kennis is een gemiste kans voor de lerende leerlingen”, zegt ze. “Daardoor moeten we als school weer zelf investeren. Door onze interne drukke agenda, met alle nieuwe minimumdoelen, is dat geen evidente keuze.”

Michelle Dewulf, die ook de partnerschijf is als PXL, erkent dat de lerende leerlingen nu grote stappen kunnen zetten. Al merkt ze dat er de afgelopen twee jaar wel hernieuwde aandacht is voor het onderwerp. “Veel leerkrachten, maar ook personeel uit andere hogescholen, schrijven zich bijvoorbeeld in voor het postgraduaat hoogbegaafdheid.”

Volgens Tim Surma moet de discussie ook breder gevoerd worden. “Als het over kwaliteit gaat, wijzen lerende leerlingen vaak naar de minder sterke instroom. Dat klopt deels, maar het gaat ook over vakinhoud. Er zijn opleidingen basisonderwijs die door de voorbije decennia veel minder aandacht aan scholen. Maar wat voor leerkrachten brengt je het werkbeeld in als je steeds minder inzet op wiskunde, Frans, geschiedenis en wetenschappen?”

6 Kies kwalitatief materiaal

Het is een klassieke frustratie bij veel ouders: invulboeken en digitale methodes dagen leerlingen vaak te weinig uit. Ze moeten woorden aanvullen, kolommen verbinden of onzinnige oefeningen maken. Dat merkt ook Van Deyck in haar eigen klas. “Vroeger moest je tien kenmerken van de spin kunnen noemen. Nu

moet je drie bolletjes zetten bij eigenschappen van de spin. Kinderen luisteren niet actief bij, maar herinneren. Dat vraagt ten andere vaardigheid, maar cognitief sterke leerlingen houden die informatie vaak al uit de les zonder ervoor te studeren. Het stimuleert hen niet om meer moeite te doen.”

De evolutie hangt onlosmakelijk samen met het curriculum. Opnieuw naar de wiskundele. “Het theoretisch begrip, het abstract denken, het diepe begrip zoals in wiskundige bewijzen is grotendeels en zeer leus uit het onderwijs verdwenen”, stelt Marc Dencker, professor logica aan de KU Leuven, vast. “Dat was ongetwijfeld met de bedoeling om wiskunde ook voor zwakkere leerlingen begrijpbaar te maken. Het zijn mooie intenties, maar met perverse effecten. Zeker voor de slimmere van de klas.”

Volgens Surma is de bocht daar ingezet, onder meer met de nieuwe minimumdoelen. “Vorig jaar hebben we geleken welke wetenschapsthema’s in het internationale onderzoek Times hier aan bod kregen. In Vlaanderen werd minder dan de helft behaald dan in andere landen. Met

“Vroeger moest je tien kenmerken van de spin kunnen opsommen. Nu moet je drie bolletjes zetten bij eigenschappen van de spin”

Bieke Van Deyck
Leerkracht

de nieuwe minimumdoelen maken we een inhaalbeweging.”

7 Investeer (ook) in topsportinfrastructuur

Vorig jaar dook premier Bart De Wever (N-VA) bij de start van het schooljaar niet in Vlaanderen op, maar bij onze noorderburen. Hij gaf er een speech aan de Mandelaville Academy, een Nederlandse school waar zeer begaafde kinderen tussen 16 en 20 een aangename opleiding krijgen. De premier zamelde eerder zo’n 22.000 euro in om het inschrijvingsgeld van een Belgisch meisje, Dina, voor de academie te betalen. “Zonde dat België nog geen school aanbiedt die in de behoefte van hoogbegaafde leerlingen voorziet”, zei de directeur na afloop.

Dat is ook een doem in het oog van Kim Kieken van Spring-Stud. Al 1.000 sterke leerlingen die naar een gewone school gaan, kwamen daar tijdens de reguliere lesjijd lessenreeksen volgen. “Vlaanderen investeert veel geld in topsportscholen. Maar we hebben naast een topsportschool ook nood aan een toptalent-school”, zegt ze.

Wetenschappelijk onderzoek

is verdeeld over het groeperen van de sterkste leerlingen in aparte klassen. “Ook het reguliere onderwijs is het aan zichzelf verplicht om op zoek te blijven gaan naar leerkrachten”, merkt Rybeul op. Maar voor een kleine groep leerlingen lijkt een apart traject haast de enige oplossing, denkt ook Dewulf. “Met een 10 van 145 kun je je voorstellen dat er begeleiding nodig is die op school niet kan. Die jongeren bloeien vaak ook open als ze samen met hun peers zijn.”

Vaststaat dat de doelgroep niet over één kam kan worden geschorren. Verschillende jongeren botsen met het klassieke onderwijsstelsel, hebben extra nodig of zoeken zelf hun weg via de examencommissie. Ouders zitten ondertussen niet stil en gaan vaak op zoek naar extra uitdaging. Kapitaalcrachten vinden zo de weg naar – vaak dure – tests, begeleiding of externe plusklassen. Vaak loopt het kostenplaatje op tot enkele duizenden euro’s per jaar om hun kind te helpen of gemotiveerd te houden.

Klaas Maenhout, Lennart Fernandes, Dries De Smet

Het is ook voor ouders een klassieke frustratie: invulboeken en digitale methodes dagen leerlingen vaak te weinig uit. © Fred Debrack